

ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308-9196 / e-ISSN:1308-7363

Yıl : 18 Sayı : 49 Nisan 2025

Yayın Geliş Tarihi: 08.09.2024 Yayına Kabul Tarihi: 11.04.2025

DOI Numarası: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1545402>

Makale Türü: Araştırma Makalesi/Research Article

Atıf/Citation: Karataş, A. (2025). Hayvan Hakları Bağlamında Sokak Hayvanları Üzerine Bir Değerlendirme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (49), 326-354.

HAYVAN HAKLARI BAĞLAMINDA SOKAK HAYVANLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Abdullah KARATAŞ*

Öz

Tüm canlılar içerisinde sadece insan onu diğer canlılardan farklı kılacak birtakım yeteneklerle donatılmıştır. Akıl ve düşünme yeteneği insanı diğer canlılardan farklı kılsa da diğer canlılara karşı faydacı bir yaklaşım çerçevesinde davranmasını gerektirmemektedir. İnsan, kendi dışında olan canlıları ne yazık ki hisseden, acı duyan varlık olarak değil de sadece alınıp satılabilen, sahip olunması gereken bir eşya olarak nitelendirdiğinde, hayvanlar canlı oldukları için değil sadece insanlara yararlı oldukları ölçüde değer kazanmaktadır. Bir hediye olarak büyük hayallerle satın alınan evcil hayvanlar, bu heves bitince sokağa, kimsesizliğe, çaresizliğe kolayca bırakılabilmektedir. Her geçen gün sayıları artan sokak hayvanları ise daha sonra toplum için bir tehdit unsuru olarak görülmektedir. İnsan aslında neden olduğu sorunun çaresizliği altında, çözüm üretmek yerine, suçu dili olmayan ve kendini savunamayan masum sokak hayvanları üzerine yüklemektedir. Bu çalışmada, hayvan hakları bağlamında sokak hayvanlarının durumu, bu konuda farklı ülkelerin yaklaşımları çerçevesinde ele alınarak tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hak, hayvan hakları, sokak hayvanları.

Doç. Dr. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Yönetim ve Organizasyon Yerel Yönetimler P.R. akaratas@ohu.edu.tr, Niğde/Türkiye.

AN ASSESSMENT ON STRAY ANIMALS IN THE CONTEXT OF ANIMAL RIGHTS

Abstract

Among all living beings, only humans are equipped with certain abilities that make them different from other living beings. Although the ability to reason and think makes humans different from other living beings, they do not require them to behave in a utilitarian manner towards other living beings. Unfortunately, humans do not describe living beings other than themselves as sentient beings that feel pain, but merely as objects that can be bought and sold and that must be owned. For this reason, animals are valued not because they are alive, but only to the extent that they are useful to humans. Pets bought as gifts with great dreams can easily be left on the streets when this enthusiasm is over. The increasing number of stray animals is later seen as a threat to society. Instead of finding a solution to the problem that humans have actually caused, they put the blame on innocent street animals that have no language and cannot defend themselves. In this study, the situation of stray animals in the context of animal rights will be discussed within the framework of different countries' approaches to this issue.

Keywords: *Right, animal rights, stray animals.*

1. GİRİŞ

Sanayi Devrimi ile birlikte artan metalaşma çabaları, hayvanların da hissedebilen, acı duyan varlıklar olduğunu bir kenara bırakarak onları alınıp satılabilen bir eşya konumuna indirgemıştır. Tamamen insan-merkezci bir bakış açısıyla hayvanların yaşam hakkını elinden alan bu görüş günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Bunun sonucunda kemikleri, kürkleri, boynuzları, dişleri ya da tüyleri uğruna yaşamına son verilen pek çok tür günümüzde tükenme noktasına gelmiştir. Çünkü “insan-merkezci anlayış bütün hakları akıl sahibi insana vermekte, akıldan ve ruhtan yoksun olarak kabul ettiği hayvanlar alemine

neredeyse hiçbir hak tanımamaktadır” (Merkit, 2022: 186). Böylece hayvanlar insan amaçlarına hizmet ettiği ölçüde değer kazanmakta, insan çıkarları ve istekleri söz konusu olmadığı durumda hayvan haklarından söz bile edilmemektedir.

Hayvanların robotlara benzediğini, duyguları olmadığını ve insanların onlara istedikleri gibi davranmalarına izin verilmesi gerektiğini savunan 17. Yüzyıl Fransız filozofu Descartes’in, hayvan haklarının tamamen insan-merkezci bir zeminde şekillenmesine neden olarak hayvanlara yönelik şiddet ve zulmün önünü açtığı söylenebilir. İngiliz filozof Jeremy Bentham ise Descartes’in tersine, hayvanların acıyı hissedebildiklerini vurgulayarak, hayvanlara kötü muamelenin kölelik ve ırk ayrımcılığına benzediğini savunmuştur (Sunstein, 2003: 387-389). Hayvan zulmü insan ahlakını zayıflatan ve toplum içinde şiddetin artmasına neden olan önemli bir etkidir (Schuman, 2021: 22). Nitekim çocuklukta hayvanlara uygulanan kötü muamelenin, ileri yaşlarda insanlara yönelik şiddetin habercisi olduğu bilinmektedir (Dadds, Turner & McAloon, 2002: 363). Suçlu bireylerin hayvanlara zarar verme veya işkence yapma eğilimlerinin incelendiği bir araştırma bulguları, seri katillerin genellikle çocukluk döneminde hayvanlara yönelik şiddet uyguladıklarını ortaya koymaktadır (Arluke & Madfis, 2014: 8). Alman filozofu Immanuel Kant da hayvanlara zalimce davrananların diğer insanlara karşı ödevlerini ihmal edebileceğini, onlara iyi davrananların ise insani erdemlerini koruyacağını savunmuştur (Arıkan, 2016: 72). Günümüzde bir toplumun hayvan haklarına bakış açısı, o toplumun kültür ve eğitim seviyesi ile ilişkilidir. Bazı toplumlar hayvan haklarını gündemde tutarak modernleşme yolunda ilerlemeler kaydederken, bazı toplumlar ise hayvanların öldürülmesi ve işkence çekmesine tepkisiz kalabilmektedir. Oysa *“kendini savunamayacak ve kimseye zararı dokunamayacak bir canlıya yönelik şiddet; insanı acımasız, sebepsiz yere çevresine zarar veren bir saldırgan olarak inşa etmektedir* (Baki ve

Boyacıoğlu, 2023: 76). Hayvanlara uygulanan şiddet sadece onlara vurarak, kızarak değil; hijyen ve denetimden uzak petshoplarda da gerçekleştirilmektedir. Oysa Almanya örneğine bakıldığında, petshoplarda evcil hayvan satılmamakta, bunun yerine evcil hayvan malzemeleri ve mamaları satılmaktadır (Lau, 2020). Türkiye’de de 14 Temmuz 2021 yılında çıkarılan 7332 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ile Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un yürürlüğe girmesinden bir yıl sonra 14 Temmuz 2022 yılında petshoplarda evcil hayvanlara ilişkin satış yasağı getirilmiştir. Ancak bu kez de kanunlara göre suç olmadığı için internet ve kataloglar aracılığıyla hayvan satışları başlamıştır (Kavak Ekmekçi, 2022). Yine kedi, köpek, balık, papağan, hamster, su kaplumbağası gibi pek çok evcil tür küçük kafeslerde, olumsuz koşullarda üretilmeye devam ederek insanların beğenisine sunulmaktadır. Genellikle faydacı bir yaklaşım çerçevesinde, bir karne ya da arkadaş, eş, dost hediyesi ya da boş zaman eğlencesi olarak petshoplardan internet aracılığıyla kataloglardan seçilerek rahatlıkla satın alınabilen evcil hayvanlar, sahibinin hevesi geçtiğinde ya da büyüüp bakımı zorlaştığında rahatlıkla sokağa bırakılabilmekte, açlık ve sefaletle terk edilebilmektedir. Sokaklarda yaşayan kedi ya da köpeklerin ise barınma ve gıda ihtiyaçları için önemli bir adım atılmamakta, barınaklar yaşam koşulları açısından yetersiz kalmaktadır. Bu çalışmada, son günlerde artan sokak hayvanları tartışması hayvan hakları bağlamında ele alınarak, farklı ülkelerin bu konudaki yaklaşımları çerçevesinde tartışılacaktır.

2. HAK KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ VE HAYVAN HAKLARI

Hukukun temel kavramlarından ve hukuki düzenin vazgeçilmezlerinden biri olan hak kavramı Arapça kökenli bir kelimedir. Hak, kavramsal çerçevede kısaca *“hukuk düzeninin kişilere tanıdığı ve koruma altına aldığı yetkiler”* olarak tanımlanabilir (Ceylan, 2017: 220). Aslında hukuk kavramı hak kavramının

çoğulu olup, haklar anlamına gelmektedir (Ersöz, 2016: 13). *“Kuçuradi’ye göre hak, her bir insana borçlu olunan her ne ise onun mutlaka iade edilmesi veya geri verilmesidir. Bu bakımdan insan olan herkesin bir diğerine borçlu olduğu ve kayıtsız şartsız yerine getirilmesi gereken de insan haklarıdır”* (Kuçuradi, 2007: 34’dan aktaran; Özcan, 2023: 8). Hak, kişisel gelişim için gerekli olduğu kabul edilen bireyin ve toplumun geçerli talepleri olup, devletin vatandaşına sunduğu kolaylıklar ve ayrıcalıklar bütünü olarak da ifade edilebilir. Devletin vatandaşına sunmakla yükümlü olduğu yasal, sosyal veya etik özgürlük ilkeleri olarak hak, devletin verdiği ayrıcalıklarla vatandaşın özgürlük alanını genişletmeyi, geliştirmeyi amaçlamaktadır (Adhikari, 2019). Vatandaşların devletin korumasında olan haklarını kullanırken, kendilerinden başka canlıların da haklarına riayet etmesi gerekmektedir. Bu konuda sokak hayvanlarının durumunun, özellikle son günlerde tüm toplumun hassasiyetle üzerinde durduğu bir konu haline geldiği söylenebilir.

“Günümüzde hayvan hakları konusu, insan haklarının gölgesinde kalmış son derece kısır bir alandır. Hayvan hakları üzerindeki tartışmaların devam etmesi nedeniyle, bu yöndeki gelişmeler kendisini daha çok düşünsel alanda göstermiştir.” (Kılıç, 2015: 92). Oysa hayvan hakları, hayvanların sevimli olup olmadıklarına, insanlar için yararlı ya da önemli olup olmadıklarına veya nesli tükenmekte olan bir tür olup olmadıklarına bakılmaksızın, onların çıkarlarına en uygun olanın dikkate alınmasını gerektirmektedir (PETA, 2024). Hayvan haklarının ana teması, hayvanların insanlara faydalarından bağımsız olarak ahlaki değere sahip oldukları ile ilişkilidir. Bu nedenle hayvanlara, yaşam hakkı da dahil olmak üzere temel haklar tanınması gerekmektedir. Kendini koruma ya da mecburiyet gibi aşırı durumlar olmadıkça herhangi bir nedenle bir hayvanın öldürülmesi kabul edilemez. Çünkü hayvan hakları savunucuları, hayvanların kendi amaçları için var olduklarını ve insanların hayvanları moda, eğlence,

bilimsel deney veya evcil hayvan olarak insani amaçlar için kullanamayacaklarını ve kullanmamaları gerektiğini, hayvanların insanlar tarafından sahiplenilmelerinin hayvanların özgürlüğünü kısıtlayıcı bir nitelik taşıdığını ileri sürmektedir (Dünya Hayvanları Koruma Derneği Resmi Websitesi).

Hayvanların ahlaki statülerini tartışmadan, yani onlara karşı tavır ve davranışların etik konumunu tartışmadan, hayvanların hukuki statüsünü tartışmanın mümkün olduğu söylenemez. Çünkü bir toplumun yasaları sonuçta o toplumun ahlaki değerlerine bağlı olmaktadır. Fuhuş, pornografi, müstehcenlik, uyuşturucu vb. ile ilgili yasalar da açıkça halkın doğru ve yanlış olarak düşündüğü şeylerden kaynaklanmaktadır. Halkın tutumu değiştiğinde hukukun da değişeceği unutulmamalıdır. Kısacası ahlaki kavram ve idealler hukukun ayrılmaz bir parçasıdır (Rollin, 1983: 103). Hayvan hakları ile ilgili hukuki gelişmelerin bugün bu noktaya ulaşmasında da toplumun hayvanlara yönelik davranış ve düşüncelerinde olumlu yönde değişimlere neden olan ahlaki tartışmaların büyük rolü bulunmaktadır. Bu tartışmalar arasında bazı düşünürlerin ise önemli izleri bulunmaktadır.

Faydacı düşünürlerden Peter Singer için acı çekme kapasitesi hayvanlara yönelik etik muamelenin önkoşulu olarak kabul edilmektedir (Kuralay & Gulkhan, 2023: 331). Kurucusu ünlü İngiliz filozof Jeremy Bentham olan faydacılık, insan hayatında daima mutluluğu teşvik eden ve insan tercihlerinin tatmin edilmesini savunan bir yaklaşımdır (Scarre, 1996: 1). *“Singer’i diğer faydacı düşünürlerden ayıran yan Singer’in sadece insanların değil, hissetme yetisi olan tüm canlıların mutluluklarını merkeze alan faydacı bir görüş ortaya atmasıdır”* (Aşar, 2018: 244). *“İngiliz hukukçu ve filozof Jeremy Bentham tarafından formüle edilen ve Avustralyalı filozof Peter Singer tarafından geliştirilen bu anlayışta duyarlılık,*

yani acı çekme kapasitesi, bir canlıya “eşit değerlendirilme hakkı” veren en önemli özellik olarak karşımıza çıkmaktadır” (Tekin, 2024: 63).

1973 yılında ilk defa çıkardığı ‘Demokrasi ve İtaatsizlik’ kitabında insan merkezli dünya düzenini eleştirerek toplumun ahlak hakkındaki geleneksel fikirlerine meydan okuyan Peter Singer, 1975 yılında çıkardığı ikinci kitabı ‘Hayvan Özgürleşmesi’nde ise insanların her şeyin ölçüsü olmadığını, hayvanların da insanlar gibi bir takım menfaatleri olduğunu, endüstriyel hayvancılık sektöründe çiftlik hayvanlarının tutulduğu, yaşadığı ve neticede öldüğü korkunç koşullara dikkat çekerek onların da tıpkı insanlar gibi acı çekebilen varlıklar olduğunu ve bu nedenle seilmeleri ya da sempati duyulmalarından bağımsız olarak onlara saygı duyulması gerektiğini savunmuştur. Hayvanlara etik muamelenin şart olduğunu vurgulayan bu eserin, kamuoyunun dikkatini çekerek modern hayvan hakları hareketinin başlamasını tetiklediği söylenebilir. Singer, 1979 yılında yayınladığı ‘Pratik Etik’ adlı bir başka eserinde ise hayvanlar ile insanların hayatlarını kıyaslayarak hayvanlar üzerinde yapılan deneyleri eleştirmiştir (Kuralay & Gulkhan, 2023: 331-332).

Hayvan hakları konusunda diğer önemli düşünür Tom Regan faydacılık yaklaşımını eleştirmiş, fayda sağlamak uğruna masum bir canlının öldürülmesinin doğru olmadığını vurgulayarak faydacılığın yanlışlığı ve yetersizliği üzerinde durmuştur (Aşar, 2018: 245). Görüşünü Immanuel Kant’ın teorisine dayandıran Tom Regan, hayvanların bir yaşam öznesi olarak içsel bir değere sahip olduğunu ileri sürmüştür. Singer gibi hayvan refahı ya da tercih kavramlarını kullanmak yerine, kölelik karşıtı bir yaklaşımla hak terimini kullanarak hayvanların bir amaca ulaşma aracı olarak görülemeyeceğini, onların saygı hakları olduğunu savunmuştur (Paccagnella & Marchetto, 2019: 267-268). Regan, insanlar ve hayvanları doğuştan gelen haklara sahip bireyler olarak tanımlasa da bir cankurtaran botundaki insanları kurtarmak için zorunluluk

halinde insandan önce o bottaki köpeğin denize atılabileceği örneğini vererek insanları hayvanlarla eş tutmamıştır. Ancak hiçbir canlı bedeninin hiçbir şekilde ihlal edilemeyeceğini vurgulayarak hayvanlar üzerinde deney yapılamayacağını, çünkü hayvanların herhangi bir amaca ulaşma aracı olarak kullanılamayacağını belirtmiştir (Mukarjee, 1997: 87).

Modern hayvan hakları hareketinin öncülleri arasında olan düşünürler Peter Singer ve Tom Regan'ın fikirlerinin dünya çapındaki etkisi büyük olmuştur. Bazı ülkeler tüm toplumu etkileyen bu fikirlere uyum sağlamak için yasalarını değiştirmek durumunda kalmış, hayvanları daha iyi korumak için hukuk sistemlerine yenilikler getirmiştir. Değişiklikler arasında hayvan refahını destekleyen güçlü yasalarla birlikte, hayvan zulmünü önleyici ciddi yaptırımlar getiren caydırıcı cezalar yer almıştır. Güney Avustralya Parlamentosu, hayvan refahı suçlarına karşı azami cezaları artırmak amacıyla, 1985 tarihli Hayvan Refahı Yasası'nı 2008 yılında değiştirmiştir. Bu değişim, hayvanlara yönelik işlenen suçların para ve hapis cezalarını ikiye katlamıştır. Bazı ülkeler ise anayasalarını değiştirme kararı almıştır. Almanya 2002 yılında hayvanların diğer 'şeyler' ile aynı olmadığını vurgulayarak, devleti hayvanları korumakla yükümlü kılan yeni yasalar çıkarmış ve anayasasını değiştirmiştir. Ülkelerin değişim kararlarını uygulamaya koymalarında hayvan duyarlılığını yasal olarak tanımlarının büyük bir etkisi olmuştur. 1997 yılında ilk olarak Avrupa Birliği'nin Amsterdam Antlaşması'na getirdiği ek bir protokolle hayvanları duyarlı canlılar olarak tanımasından sonra; Tanzanya, Yeni Zelanda, Quebec, Oregon, Avustralya Başkent Bölgesi ve İspanya gibi pek çok yargı bölgeleri hayvan duyarlılığını kabul eden yeni düzenlemeler getirmiş, yasalar çıkarmıştır. Böyle bir değişim sürecinde, hayvanların sadece duyarlı canlılar olarak kabul edilmelerinin değil, bir içsel değere ve onura sahip olduklarının kabul edilmesinin de büyük bir etkisi olmuştur. Buradaki 'içsel değer', hayvanların insanlara faydalarından bağımsız

olarak kendileri için, var oldukları için değerli oldukları fikrini ima etmektedir (Kotzman, 2023: 403-407).

Tüm dünyada modern hayvan hakları hareketinin temeli Peter Singer'in 1975 yılında yazdığı '*Hayvan Özgürleşmesi*' kitabına dayansa da AB ülkelerinde hayvanların yaşam haklarına ilişkin koruyucu hareketler, ilk olarak İngiltere'de Hayvanları Koruma Birliği tarafından 1822 yılında başlatılmıştır. Daha sonra bu hareket diğer AB ülkelerine de sıçramıştır. Türkiye'de ise AB müktesebatına uyum sağlanması gereği karşısında, hayvan haklarının da gündeme geldiği söylenebilir (Fidan, 2021: 40). Bu bağlamda, 1999 yılında Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından imzalanmış, 2003 yılında ise onaylanarak 4934 sayılı Kanun ile yürürlüğe girmiştir. Sokak hayvanları da dahil olmak üzere evcil hayvanların korunmasında topluma ahlaki sorumluluk ve yükümlülükler getiren bu sözleşme, hayvan hakları konusunda Türkiye'de daha sonra daha geniş bir hukuki boyutun oluşturulmasının önünü açmıştır (Akbulut & Çobanoğlu, 2020: 30-31). Bu hukuki boyut, 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu olarak belirtilebilir. Bugün Türkiye'de hayvan hakları, 2004 tarihli 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ile birlikte, Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği çerçevesinde ele alınmaktadır. İlgili kanuna göre 2021 yılı öncesinde, hayvanlara yönelik yapılması yasaklanan eylemlerin suç olarak değil, bir kabahat olarak ele alındığı görülmektedir. Ancak bu kanun, 2021 yılında üzerinde değişikliklere gidilerek yeniden düzenlenmiş ve hayvanlara karşı yapılacak şu eylemler suç olarak değerlendirilmiştir (Çankaya, Ekiz & Şahin, 2024: 847):

- *“Nesli yok olma tehlikesi altında olan bir hayvanın öldürülmesi bir yıldan beş yıla kadar hapis cezasını; bir hayvan neslinin yok edilmesi beş yıldan on yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir.*

- *Hayvanlara cinsel saldırıda bulunan veya tecavüz eden kişi ise altı aydan üç yıla kadar hapis ve yüz günden az olmamak üzere adli para cezası ile cezalandırılmaktadır.*
- *Bir ev hayvanına veya evcil hayvana işkence eden veya acımasız ve zalimce muamelede bulunan kişi altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile karşı karşıya kalmaktadır.*
- *Hayvanları dövüştüren kişinin alacağı ceza, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezasıdır.*
- *Kanunun 12. maddesi kapsamındaki hayvan kesimleri ile 13. maddenin birinci fıkrasında belirtilen hususlar dışında bir ev hayvanını veya evcil hayvanı kasten öldüren kişi altı aydan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.”*

Görüldüğü üzere kanunlarda yapılan yeni düzenlemelerle, hayvanlara yönelik olumsuz tutum ve davranışlar artık kabahat olmaktan öte bir suç olarak nitelendirilmiştir. Böyle bir gelişmenin Türkiye'nin uluslararası bağlamda itibarıyla da ilişkili olduğu unutulmamalıdır.

Tüm dünyada tanınan, uluslararası bir sivil toplum örgütü olan Hayvanları Koruma Derneği, ülkelerin hayvan hakları hususunda iç hukukunun gelişmesine katkılar sağlayacak önemli çalışmalar yürütmektedir. Hayvanları Koruma Derneği, daha güçlü yasaları teşvik ederek hayvanları daha iyi korumak amacıyla, 2020 yılında 50 ülkeyi hayvan refahı politikaları ve mevzuatlarına göre değerlendirerek sınıflandırmıştır. Ülkelerin en iyi kategori olan A harfinden, en kötü kategori olan G harfine kadar sıralandığı Hayvan Koruma Endeksi sonuçlarına göre, öncelikle çiftlik ve yük hayvanları olmak üzere eğlence amaçlı sirklerde, hayvanat bahçelerinde tutulan hayvanlar konusunda, Türkiye E kategorisinde yer almıştır. Hayvanları Koruma Derneği, canlı hayvan ticaretinde uzun mesafeli taşımacılıkta hayvanların daha uygun ve sağlıklı bir ortamda

taşınmasını, kesimden önce çiftlik hayvanlarının bilinçsiz ve duyarsızlaştırılarak daha uygun şartlarda kesilmesini, hayvanat bahçelerinin yasaklanmasını, sirk ve benzeri eğlence yerlerinde deniz memelilerinin esaret altında tutulmamasını, yük hayvanı olarak çalıştırılan tüm hayvanların refahına dikkat edilmesini tavsiye etmiştir. Bununla birlikte, hayvanlara yönelik şiddeti önleyici yasalar konusunda Türkiye B kategorisinde yer almıştır. Bu kategoriye göre hayvan haklarıyla ilgili yasalardaki hükümler olumlu, hayvan haklarını koruyucu ve şiddeti önleyici olarak değerlendirilmiştir (API, 2020).

“Hakların konusu kişiler ve eşya olup, hakların sahibi ise gerçek ve tüzel kişilerdir” (Ceylan, 2017: 220). Ancak hayvanların bir eşya olarak değil, acıyı hissedebilen varlıklar olarak değerlendirilip, yaşam haklarının daha sıkı yasalar çerçevesinde korunması gerekmektedir. Türkiye’de 2020 yılı sonrası yapılan düzenlemelerle hayvan haklarıyla ilgili mevzuatın daha iyi bir duruma getirildiği söylenebilir. Hayvanlara yönelik şiddetin suç olarak ele alınması buna örnek olarak gösterilebilir. *“7332 sayılı ‘Hayvanları Koruma Kanunu ile Türk Ceza Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” 14 Temmuz 2021 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 7332 sayılı kanunla hayvanlara karşı işlenen suçlar kabahatler kanunu kapsamında çıkarılıp Türk Ceza Kanunu kapsamına alınmıştır”* (Özgirgin Vardar & Şen, 2024: 27). İşkence, öldürme, tecavüz, dayak gibi hayvanlara yönelik kötü muamelenin cezasının sadece cüzi miktarda idari para cezası ya da eziyet gören hayvana el konulması olmaması hayvan haklarıyla ilgili önemli bir gelişme olarak nitelendirilebilir. Sadece insanın hayvan üzerindeki mülkiyet haklarının korunmasının, hayvanlara yönelik şiddeti önleyici ya da bu şiddete karşı caydırıcı bir niteliğinin olduğu söylenemez. İnsanlar ve hayvanların, çevrenin bir parçası olarak aynı bütünlük içerisinde yaşam koşullarını sürdürdükleri unutulmamalıdır.

3. SOKAK HAYVANLARI KONUSUNDA YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ

Sokak hayvanlarının korunması ve rehabilite edilmesinde, yasalar yerel yönetimlere ciddi görev ve sorumluluklar yüklemektedir. Buna göre, bilinçsiz bir şekilde çoğalan ve toplum için tehlike potansiyeli haline gelebilen sokak hayvanlarının, aşılanması ya da kısırlaştırılması konusunda belediyelerin sorumluluklarını ciddiyetle yerine getirmeleri gerekmektedir. Nitekim 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nun ilgili maddesine göre;

“Sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanların en hızlı şekilde yerel yönetimlerce kurulan veya izin verilen hayvan bakımevlerine götürülmesi zorunludur. Bu hayvanların öncelikle söz konusu merkezlerde oluşturulacak müşahede yerlerinde tutulması sağlanır. Müşahede yerlerinde kısırlaştırılan, aşılanan ve rehabilite edilen hayvanların kaydedildikten sonra öncelikle alındıkları ortama bırakılmaları esastır” (5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu/md. 6).

İlgili kanun, sokak hayvanlarının itlaf edilmelerini değil, yakala-kısırlaştır yöntemi çerçevesinde yerel yönetimlerce kurulan bakım evi ya da barınaklarda rehabilite edildikten sonra alındıkları ortama geri bırakılmalarını şart koşmaktadır. Kısırlaştırılmayan, aşılanmayan hayvanların doğal olarak çoğalarak sokaklarda sorun haline gelmeleri muhtemeldir. Hayvanların daha rahat ve güven içinde yaşamaları aslında insanlar için de büyük önem taşımaktadır. *“Kentlerde yaşayan başıboş hayvanlar çevre ve insan sağlığı yönünden tehlike oluşturmaktadır. Sokaklarda aşısız ve sağlıksız bir şekilde dolaşan hayvanlar insan ve diğer hayvanların sağlıklarını tehlikeye atacaktır şekilde bakteri, virüs ve parazit taşımaktadırlar”* (Akgül ve Yılmaz, 2022: 68). Sokak hayvanlarının daha özgür ve korkusuz bir şekilde hayvan barınaklarında rehabilite edilmeleri ve barınak koşullarının hijyenik ve sağlıklı olması, hem sokak hayvanları ve toplum arasındaki özellikle son dönemde artan gerginliğin azalmasını, hem de sokak

hayvanlarının daha iyi şartlar altında yaşamalarını sağlayacaktır. Bu konuda belediyeler, yasalar çerçevesinde üzerlerine düşen görev ve sorumlulukları layıkıyla yerine getirmelidir. Aksi halde başıboş köpek saldırıları ve sokak hayvanlarının neden olduğu trafik kazalarıyla ilgili haber ve yayınlara her geçen gün bir yenisinin eklenmesi muhtemeldir. İçişleri Bakanlığı tarafından konuyla ilişkili olarak sunulan istatistiki veriler, köpek rehabilitasyonun toplum açısından ciddiyet ve önemini gözler önüne sermektedir (TRT Haber, 2024):

- *“2022 yılında 1644 köpek saldırısı yaşandı. 5 kişi hayatını kaybetti, 932 kişi yaralandı, 2 bin 660 kişi ise mağdur oldu. 2023 yılında 1813 köpek saldırısı yaşandı. 4 kişi hayatını kaybetti, 990 kişi yaralandı, 2 bin 904 kişi ise mağdur oldu. 2024 yılının ilk 7 ayında 812 köpek saldırısı yaşandı. 1 kişi hayatını kaybetti, 467 kişi yaralandı, 966 kişi ise mağdur oldu.”*
- *“2022 yılından itibaren hayvana çarpma sonucu 2 bin 666 trafik kazası kayıtlara geçti. 37 kişi ise bu kazalarda hayatını kaybetti. Kazaların 1078’i 2022 yılında, 1091’i 2023 yılında, 497’si ise 2024’ün ilk 7 ayında gerçekleşti. Yola çıkan hayvanların neden olduğu bu kazalarda, 2022 yılında 14 kişi hayatını kaybetti, 1579 kişi yaralandı. 2023 yılında 15 kişi hayatını kaybetti, 1598 kişi yaralandı. 2024 yılının ilk 7 ayında ise 8 kişi hayatını kaybetti, 726 kişi yaralandı.” (TRT Haber, 2024).*

İçişleri Bakanlığı tarafından sağlanan veriler, konunun ciddiyeti açısından önem taşımaktadır. Başıboş dolaşan köpekler kısırlaştırılmadığı ve aşılanmadığı sürece, bu sorunun bir kartopu misali gibi giderek büyüyerek gelecekte önü alınamayan büyük bir sorun haline geleceği açıktır. Bu sorunlarla ilişkili olarak, sokaklarda başıboş dolaşan köpeklerin toplum açısından zararları Tablo 1’de görülmektedir (Gueseve, 2013: 9):

Tablo 1: Sokak Köpekleriyle İlişkili Sorunlar

Sorunlar	Örnekler
Bulaşıcı hastalıklar, ısırık vakaları	Köpekten insana geçebilen 100 zoonotik hastalık, ciddi yaralanmalara neden olabilecek köpek ısırıkları, kuduz vakaları.
Çevre kirliliği	İnsanların yaşam alanlarında dışkı miktarındaki artış.
Rahatsız edici faktörler	Gürültü (havlama, uluma, agresif davranışlar), koku/estetik sorunları (bölgesel sahiplenmede idrar ile işaretleme, dışkı).
Vahşi dürtüler	Daha küçük memelileri, diğer hayvanları avlama.
Maddi zarar ve diğer hayvanlara verilen zarar	Trafik kazalarına neden olma, diğer evcil hayvanlara agresif davranışlar sergileme.
Diğer hayvanların refah düzeyinin azalması	Sınırlı gıda kaynakları için rekabet esnasında agresif davranışlar sonucu yaralanma ve yetersiz beslenme, bulaşıcı hastalıklar.

Kaynak: (Gueseve, 2013: 9)

Yukarıda açıklanan veriler ışığında, sokak köpeklerinin başıboş, sahihsiz ve aşısız, kısırlaştırılmadan sokaklarda dolaşmalarının toplum için tehlikeli sonuçlar doğurabileceği açıkça görülebilmektedir. İnsan hayatına gelebilecek tehlikeler söz konusu olduğunda, telafisi mümkün olmayan sonuçların ortaya çıkmaması için gerekli önlemlerin bir an önce alınmasına gayret gösterilmesi gerekmektedir. Güvenli Sokaklar Derneği'ni kurulması da böyle bir amaca hizmet etmektedir. 2022 yılında köpek saldırısı sonucu hayatını kaybeden küçük kız çocuğunun ailesinin kurmuş olduğu bu derneğin öncelikli hedefi, *“Başıboş sokak köpeklerinin toplanmasını sağlayarak ölümleri, yaralanmaları aslında tüm saldırıları önlemek”* (GÜSODER, 2022). Derneğin kuruluş amacına bakıldığında, sokak hayvanlarına ilişkin sorunların nereden kaynaklandığı daha iyi anlaşılmaktadır. Acılı bir ailenin evlatları uğruna yapmış olduğu bu girişim, aslında toplumda giderek artan sokak hayvanları tartışmalarının en önemli konularından birisi haline gelmiştir. Toplum her ne kadar sokak hayvanlarını

itlafın karşısındakiler ve itlafı destekleyenler şeklinde ikiye ayrılmış olsa da, öncelikle köpek saldırılarına karşı toplumun güvenlik ve sağlığı ön planda tutulmalıdır. Bunun için köpeklerin rehabilitasyonu konusunda bir an önce ciddi adımların atılması gerekmektedir.

“Belediyelerin sokak hayvanı popülasyonunu kontrol altına alabilmek için ilgili mevzuatı (kanun ve yönetmelikleri) sistemli ve doğru bir şekilde uygulaması” toplum sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır (Akıllı, 2018: 118). *“7332 sayılı yasayla getirilen düzenlemeler sonucunda yerel yönetimlerin sorumluluk alanları genişletilmiş ve yerel yönetimlere zorunlu çalışmalar yükletilerek hayvan bakımevi kurma, hayvanların bakım ve tedavilerini sağlama konularında görevlendirme yapılmıştır”* (Akben, 2023: 1080). Bu bağlamda toplum açısından çeşitli riskler taşıyabilecekleri unutulmadan, köpeklerin kontrolsüz bir şekilde üremelerinin önüne geçilmesi, aşılması ve sokaklar yerine hayvan barınaklarında güven içinde yaşamalarının sağlanması gerekmektedir. Belediye çalışanlarının sokak hayvanlarıyla ilgili olarak bilgili ve eğitilmiş olmaları daha etkin ve verimli sonuçlar alınmasına katkı sağlayabilecektir.

4. SOKAK HAYVANLARI KONUSUNDA FARKLI YAKLAŞIMLAR

Sokak hayvanları ile ilgili ülkelerin nasıl bir yaklaşım sergilediklerinin, hayvan haklarına yönelik hassasiyetleri ile ilişkili olduğu söylenebilir. Hayvan hakları konusunda ise hukuki açıdan ülkelerin farklı yaklaşımlara sahip oldukları bilinmektedir.

“Hayvan hukukunun geliştiği ülkelerin niteliklerine baktığımız zaman ilk olumlu bağıntı ülkelerin gelişmişlik seviyesi ile ilgilidir. Hayvan hukuku gelişmiş ülkelerde daha iyi bir noktada iken gelişmekte olan ülkelerde ya hiç yoktur ya da oldukça sınırlı bir

kapsama sahiptir. Ülkeler genellikle diğer sosyoekonomik sorunlarını çözdükten sonra hayvan hukukuna dair düzenlemeler getiriyor gözükülmektedirler. Gelişmekte olan ülkeler için hayvan hukuku bir lüks olarak görülmektedir. Çin, Brezilya gibi ülkelerde hayvan hukukunun ekonomik gelişim ve diğer hukuk reformlarından önce veya onlarla eş zamanlı olarak gelişimi pek görülmemektedir. Rusya, İran, Pakistan, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri neredeyse hiçbir etkili hayvan hukuku düzenlemesi getirmemiştir” (Arıkan, 2016: 215).

Bazı ülkelerin hayvan hakları konusunda iyi bir konumda oldukları söylenemese de, hayvan hakları uluslararası metinlerde uzun yıllar önce yerini almış, pek çok ülke mevzuatlarını bu doğrultuda etkilemiştir. *“Hayvan hakları konusunda uluslararası düzeydeki en önemli metin, Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi’dir. Beyanname 15 Ekim 1978 tarihinde Paris’teki Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Merkezi’nde törenle ilan edilmiştir”* (Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı Yayını, 2011). Bu beyanname, hayvanların acıyı hissettikleri ve duyarlı oldukları gerekçesiyle, hükümetleri mevzuatlarını hayvanları koruma yönünde geliştirmeye teşvik etmek amacıyla hazırlanmıştır (Walker, Díez-León & Mason, 2014: 80). Hukuki yönden bir bağlayıcılığı olmasa da Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin uyandırdığı etkiyle, pek çok ülkenin mevzuatını bu yönde geliştirmesine neden olduğu söylenebilir. Sokak hayvanları sorununun da hayvan hakları bağlamında ele alınması, çeşitli ülke uygulamalarına ilişkin örnekler çerçevesinde görülebilmektedir.

Almanya örneğinde, sokaklarda başıboş köpekler görülmemekte, köpekler ya sahiplenilmekte ya da barınaklara teslim edilmektedir. Dünyada 100 milyondan

fazla sahipsiz köpek olsa da, köpeklerin evin adeta bir bireyi olarak kabul edildiği Almanya'da, bu nedenle sahipsiz köpek bulunmamaktadır. Almanya'da, "Köpek Yetiştirme Yasası" adı verilen köpek yetiştiriciliğiyle ilgili özel bir yasa uyarınca, bir köpek sahiplenilmeden önce, sahibinin yetiştirme lisansı alması zorunlu tutulmaktadır. Bu yasa, büyük ve bazı köpek ırklarını yetiştirmeden önce köpek sahiplerinin testlere tabi tutulmalarını şart koşmakta ve köpeklerin ancak bir yetiştirme lisansı alındıktan sonra sahiplenilmesine olanak vermektedir. Köpek yetiştirme yeterliliği alındıktan sonra, sahibinin köpeği için vergi ödemesi, sigorta yaptırması ve kaybolma tehlikesine karşı mikroçip taktırması yine zorunlu tutulmaktadır. Ayrıca bir köpeği sahiplenmeden önce, köpeği sahiplenmek isteyen kişinin ekonomik durumu, medeni hali, köpek yetiştirme motivasyonu ve köpeğin barınma koşullarının hayvan koruma ajansı tarafından incelenmesi ve tüm bu koşulları destekleyen belgelerin köpek sahibi tarafından ibraz edilmesi gerekmektedir. Bu sıkı prosedürler neticesinde, geliri barınağa bırakılmak üzere 200 ya da 350 Euro kadar bağış alındıktan sonra, barınaktan köpek sahiplenilebilmektedir. Sahiplenilmeyen köpekler ise barınaklarda ömür boyu güven içinde yaşamını sürdürebilmektedir. Barınaklar dışında, köpeklerin resmi kanallar aracılığıyla yetiştirme çiftliklerinden 2000 Euro gibi oldukça yüksek fiyatlarla satın alınabilmesi de mümkündür. Yüksek fiyatlar nedeniyle çoğu kişi barınaktan köpek sahiplenmeyi seçmektedir. Sıkı kuralların yer aldığı bu çiftliklerde köpeklerin yılda sadece bir kez, tüm ömürleri boyunca ise sadece üç kez doğum yapmasına müsaade edilmektedir. Sahiplenilen köpeklerin terk edilmesi ya da kötü muamele görmesi ise ciddi yaptırımları beraberinde getirmektedir. Mikroçip aracılığıyla ulaşılan terk edilen köpeğin sahibi tutuklanarak 25.000 Euroya kadar ağır para cezasına çarptırılmaktadır. Köpeğe karşı şiddet tespit edilirse, sahibine iki yıl hapis cezası verilmektedir. Caydırıcı cezalarla köpeklerin şiddet görmesi ya da terk edilmelerinin önlenmesi amaçlanmaktadır. Köpeğinin sokaktaki dışkısını temizleme sorumluluğu köpek

sahiplerine getirilen diğer yükümlülükler arasında olup, köpeklerin günde üç kez bir saatten az olmamak üzere gezintiye çıkarılması zorunlu tutulmuştur. Gezintiye çıkarılmadığı tespit edilen köpekler için ilgili kurum tarafından her gezinti bedeli 10 Euro olmak üzere bir eleman görevlendirilmektedir (Lau, 2020). Fransa’da da Almanya’dakine benzer bir şekilde evcil hayvanların korunmasına yönelik ciddi yasal yaptırımlar uygulanmaktadır. Fransa’da 2022 yılında, evcil bir hayvanı terk ederek sokağa bırakmayı hayvanlara karşı şiddet olarak nitelendiren bir yasa çıkarılmış, bu işlemi yapanlara 45.000 Euro para cezası ve 3 yıl hapis cezası getirilmiştir (Dowling, 2023).

Köpeklerin kayıt altına alınması ve kimliklendirilmesi, hayvan barınaklarının durumu, evcil hayvan sahipliği ve eğitim programları konularında 31 ülkenin ulusal mevzuatı ve yaklaşımlarının incelenmesi sonucu elde edilen özetleyici bilgiler aşağıda Tablo 2’de yer almaktadır (Guseva, 2013: 18-19):

Tablo 2: Ülkeler ve Sokak Köpeklerine İlişkin Yaklaşımları

Yaklaşımlar	Ülkeler
Sokak köpeği yok. Sokak köpekleriyle ilgili kapsamlı mevzuat (kanunlar ve yönetmelikler) ve ciddi kontrol mekanizmaları var.	Belçika, Danimarka, Finlandiya, Almanya, Hollanda, Norveç, İsveç, İsviçre
Düşük sayıda sokak köpeği var. Sokak köpekleriyle ilgili ilerici mevzuat (kanunlar ve yönetmelikler) ve ciddi kontrol mekanizmaları var.	Slovenya
Yüksek sayıda sokak köpeği var ancak mevcut sayı azalma eğiliminde. Sokak köpekleriyle ilgili yeterli mevzuat (kanunlar ve yönetmelikler) var. Sokak köpeklerine yönelik kontrol mekanizmaları yeterince iyi değil.	İngiltere, İrlanda
Yüksek sayıda sokak köpeği var ve mevcut sayı yükselme eğiliminde. Sokak köpekleriyle ilgili genel mevzuat (kanunlar ve yönetmelikler) var.	Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Litvanya, Malta, Polonya, Portekiz, Sırbistan, İspanya

Sokak köpeklerine yönelik kontrol mekanizmaları yetersiz.

Oldukça yüksek sayıda sokak köpeği var ve mevcut sayı kontrolsüz bir şekilde artmaktadır. Sokak köpekleriyle ilgili mevzuat (kanunlar ve yönetmelikler) yok ya da oldukça sınırlı. Sokak köpeklerine yönelik kontrol mekanizmaları zayıf ya da yok.

Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Moldova, Ukrayna

Kaynak: Gueseve, 2013: 18-19

Yukarıda yer alan tabloda genel olarak farklı ülkelerdeki sokak köpeklerinin durumu yer almaktadır. Buna göre; Belçika, Danimarka, Finlandiya, Almanya, Hollanda, Norveç, İsveç, İsviçre gibi ülkelerde sokaklarda başıboş köpekler rastlanmazken, bu ülkelerin köpeklerle ilgili kapsamlı bir mevzuata ve sıkı kontrol mekanizmasına sahip oldukları görülmektedir. Bu ülkeler içinde İsviçre'nin *"hayvan hukuku konusunda Avrupa Birliği'nin kendi reformlarını gerçekleştirirken model aldığı bir ülke"* (Arıkan, 2016: 166) konumunda olduğu unutulmamalıdır. Köpeklerin kısırlaştırılması, sahiplendirilmesi ve rehabilitasyonu gibi köpek nüfusunun kontrol altında tutulduğu ve bu konuda başarıyı yakalamış ülkelerin tersine; Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Moldova, Ukrayna gibi ülkelerde herhangi bir sıkı kontrol mekanizması olmadığı için sokak köpeklerinin sayısının giderek arttığı görülmektedir. Benzer bir durum Türkiye'nin en büyük şehri İstanbul için de geçerli olmaktadır. 2023 itibari ile Türkiye'de toplam sayıları 2,8 milyon olan sokak köpeğinin 500 bini İstanbul'da yaşamaktadır (HAYTAP, 2024a). Kısırlaştırma yapılmadığı takdirde İstanbul genelinde sokak köpeği sayısının yıl bazında tahmini artışına ilişkin bilgiler ise Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 3: Kısırlaştırma Olmadan İstanbul'da Yıllara Göre Sokak Köpeği Sayısında Tahmini Artış Miktarı

Yıllar	Sokak Köpeği Sayısı
2023	500.000

2024	655.600
2025	859.623
2026	1.000.000

Kaynak: HAYTAP, 2024a

Tablo 3'te "ülke gündemini meşgul eden ve sokak köpeklerinin kontrolsüz çoğalması ile, insan habitatında sayıları artan köpek nüfusunun tahminlenmesi ve kontrol altına alınması" (HAYTAP, 2024a) kapsamında HAYTAP-Hayvan Hakları Federasyonu tarafından yapılan araştırma bulguları görülmektedir. Bu araştırmaya göre kısırlaştırma olmadığı takdirde İstanbul'da köpek sayısının 2026 yılında bir milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu rakamın toplum yaşamı için gelecekte oldukça ciddi sorunlara neden olacağı açıktır. Kısırlaştırma olduğu takdirde İstanbul'da yıllara bağlı olarak köpek nüfusunun kademeli azalışına ilişkin bilgiler ise Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 4: Kısırlaştırma ile İstanbul'da Yıllara Göre Sokak Köpeği Sayısında Tahmini Azalma Miktarı

Yıllar	Sokak Köpeği Sayısı
2023	500.000
2024	431.180
2025	371.832
2026	320.653

Kaynak: HAYTAP, 2024a

Tablo 4'ten görüldüğü üzere kısırlaştırma yöntemi ile sokak köpeklerinin sayısında ciddi oranda azalma olacağı öngörülmektedir. Kısırlaştırma yöntemi kontrollü ve kararlı bir şekilde uygulandığında on yıllık bir süreç içinde kent merkezlerindeki köpek sayısının sıfıra yaklaşacağı tahmin edilmektedir (HAYTAP, 2024a). Bu

konuda kısırlaştırma yönteminin yıllara göre ne kadar yapıldığını gösteren Tablo 5 ise yerel yönetimlerce ülke genelinde verimli ve istikrarlı bir kısırlaştırma çalışmasının yapılmadığını açıkça göstermektedir.

Tablo 5: Yıllara Göre Yerel Yönetimler Tarafından Yapılan Kısırlaştırma Sayısı

Yıllar	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kısırlaştırma	4.682	12.204	21.363	39.071	42.560	29.641	55.624	24.000
Yıllar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kısırlaştırma	85.408	129.708	132.433	102.744	149.720	203.905	162.612	89.872

Kaynak: TBMM, 2019: 77

Bu veriler ışığında “yıllardır aktif bir kısırlaştırma çalışması yapılmadığı, popülasyon artışını önlemeye yönelik en akılcı ve insani yöntemin uygulanmadığı açıkça gözler önüne serilmektedir” (HAYTAP, 2024b). Bugün ülke genelinde 3 milyona yakın sokak köpeğinin var olması, geçmişten gelen yetersiz önlemlerin olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. “Türkiye’deki 1.393 belediyenin yalnızca 237’sinde sokak hayvanlarına yönelik hayvan bakımevi” (HAYTAP, 2024b) olması da yerel yönetimlerin bu konuda olan donanımsızlığını vurgulayan bir başka önemli husus olarak belirtilebilir.

3. TARTIŞMA ve SONUÇ

İnsani bir duygu olan merhametin diğer canlılara da gösterilmesi bir erdemdir. Sokak hayvanlarının birer canlı olduğu unutulmadan, onlara da merhamet gösterilmelidir. Çocuklar eğlensin diye alınıp daha sonra acımasızca sokağa bırakılan canlıların da duygularının olduğu göz ardı edilmemelidir. Ancak sokak hayvanlarının insanlarla ortak yaşam alanlarında güven içinde hayatlarını sürdürmeleri, başıboş bir şekilde kontrolden uzak ve kısırlaştırılmadan, aşısız dolaşmalarını gerektirmemektedir. Yerel yönetimler üzerine düşen görevleri

aksatmadan yerine getirerek, sokak köpekleri ve insanlar arasında yaşanabilecek olası tehlikeli ve olumsuz durumlara karşı, kanunların kendisine vermiş olduğu yetki ve görevler çerçevesinde gerekli tedbirleri almalıdır. Sokak köpekleri aşılınıp kısırlaştıklarından sonra yeniden alındıkları ortama bırakmak yerine sahiplendirilse hem kontrolsüz üreyip çoğalmaları, hem de sağlık açısından tehlike unsuru olmaları önenebilecektir. Sahiplendirilemeyenler ise devlet destekli modern barınaklarda yaşamlarını sürdürebilirler. Bu nedenle 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nun özel bir düzenlemeyle yeniden gözden geçirilip güncellenerek daha kapsamlı bir hale getirilmesi gerekmektedir. Bu düzenlemeyle beraber öncelikle internet ya da kataloglar vasıtasıyla her türlü evcil hayvan satışının bir an önce durdurularak yasaklanması ve daha sonra hayvan sahibi olmak isteyenler için sahiplenecekleri hayvanı kimliklendirme zorunluluğu getirilerek bu hayvanların acımasızca sokağa bırakılmalarının önlenmesi gerekmektedir. Kimliklendirme ile sokağa atılacak evcil hayvanların kime ait olduğu rahatlıkla tespit edilebileceği için sahiplerine ağır yaptırımlar getirilebilecektir. Yeni bir yasa çerçevesinde hayvan barınaklarının durumu da ele alınarak uygar ülkelerin standartları ile aynı, hayvanların yaşamlarını güven içinde sürdürebilecekleri, sahiplendirilebilecekleri modern barınaklar yapılandırılması da sorunların çözümünde büyük önem taşımaktadır. Bu noktada sivil toplum kuruluşlarının, gönüllü vatandaşların da desteği alınarak barınaklar standartlara uygun bir hale getirilebilir. Yapılacak bu uygulamalarla hayvan kaynaklı salgınların ve artan sokak köpeği saldırılarının önüne geçilebilecektir. Özellikle son yıllarda Türkiye'de siyasi arenada da tartışmalara neden olan köpek saldırıları, toplumda huzursuzluğa neden olmakta, bu konuda yapılan haberler gündemde tutulmaktadır. Köpek saldırıları ile hayatını kaybeden, yaralanan vatandaşların yakınları haklı olarak acil önlemler alınmasını talep etmektedir. Kanunda yapılacak yeni düzenlemelerle, sokak köpeklerinin sokaklarda başıboş dolaşmaları yerine, modern barınaklarda refah içinde yaşamlarını sürdürmelerinin yol ve yöntemi

yasal zemine acilen oturtulmalıdır. Ayrıca sadece sokak köpeklerine ya da diğer evcil hayvanlara değil, her türlü hayvana karşı şiddet, daha caydırıcı yaptırımlar ile önlenmelidir. Sıkı yasalar ve caydırıcı cezalar elbette bir yere kadar etkili olsalar da toplumun eğitilmesinin daha etkili sonuçlar doğuracağı açıktır. Bu bağlamda öncelikle üniversitelerin ve diğer eğitim kurumlarının da desteği ile uzmanlar eşliğinde hayvan davranışları, hayvan hukuku, evcil hayvanlar ve sahiplenme, barınaklar, hayvan sağlığı ve ilgili diğer konularda bilgilendirme yapılması toplumsal bilincin artmasına katkı sağlayabilecektir.

Çıkar Çatışması Bildirimi:

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek Finansman Bilgileri:

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Etik Kurul Kararı: Bu araştırma için etik kurul kararına ihtiyaç yoktur.

KAYNAKÇA

- Adhikari, S. (2023). Concept of rights and duties. https://www.researchgate.net/publication/375329993_Concept_of_Rights_and_Duties
- Akben, D. (2023). Alman hukukunda ve Türk hukukunda hayvanların korunmasının karşılaştırılması. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 25 (2): 1047-1102.
- Akbulut, O. & Çobanoğlu, N. (2020). Türk hukukunda hayvanların korunmasına ilişkin yasal mevzuat ve bu mevzuata göre hayvanların hukuki

- durumları. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (36), 1-37.
- Akgül, Y. & Yılmaz, N. (2022). Doğanın insan-hayvan ilişkisi bakımından kentleşme olgusu özelinde incelenmesi. *Journal of Environmental and Natural Studies*, 4 (1): 65-72.
- Akıllı, H. (2018). Belediyelerin sokak hayvanlarına yönelik görev ve sorumluluklarının değerlendirilmesi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 27 (3): 95-118.
- API-Animal Protection Index (2020). Turkey. <https://api.worldanimalprotection.org/country/turkey>
- Ankan, E. (2016). Hayvan Hakları İnsan Hukuku. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Arluke, A. & Madfis, E. (2014). Animal abuse as a warning sign of school massacres: A critique and refinement. *Homicide Studies*, 18 (1): 7-22.
- Aşar, H. (2018). Hayvan haklarına yönelik temel görüşler ve yanılgıları. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, Sayı: 30, ss. 239-251.
- Baki Usta, B. & Boyacıoğlu Öğün, A. (2023). Yeni medyada suç haberleri ve gündelik hayatta dolaylı mağduriyet. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 42, ss. 63-83.
- Ceylan, N. A. (2017). Kamu hukuku (genel kamu hukuku) sosyal ve ekonomik haklar ve hakların bütünlüğü ilkesi. *Anasay 3 Aylık Ulusal Hakemli-Süreli Dergi*, 1(2): 217-226.
- Çankaya, H., Ekiz, C. & Şahin, N. (2024). Türkiye’de hayvanların korunması politikası. *Fiscaoeconomia*, 8(2), 825-861.
- Dadds, M. R., Turner, C. M., & McAloon, J. (2002). Developmental links between cruelty to animals and human violence. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 35(3), 363-382.

- Dowling, T. (2023). France's animal shelters reach capacity as holidaymakers dump pets at roadside. <https://www.theguardian.com/world/2023/aug/15/frances-animal-shelters-reach-capacity-as-holidaymakers-dump-pets-at-roadside>
- Ersöz, R. (2016). Kur'ân'a göre "hakk" ve "adalet" kavramları bağlamında İslâm toplumunun ictimâî değerleri. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18 (2): 1-27.
- Fidan, E. D. (2012). Türkiye'de çiftlik hayvanları ile ilgili refah uygulamaları. Animal Health, Production and Hygiene, Sayı:1, ss: 39-46.
- Gueseve, V. (2013). Dog Ownership Through The Eyes Of A Stray Dog: Property Rights And The Stray Dog Population. Undergraduate Honors Theses. Paper 370. University of Colorado, Boulder, USA.
- GÜSODER-Güvenli Sokaklar Derneği (2022). Vizyonumuz. <https://www.guvenlisokaklar.org/dernegimiz/vizyonumuz>
- HAYTAP-Hayvan Hakları Federasyonu. (2024)a. Sokak köpekleri popülasyonunun tahminlenmesi ve kontrol altına alınmasına ilişkin yöntemlerin bilimsel analizi. <https://online.fliphtml5.com/rbvtt/wdhn/#p=1>
- HAYTAP-Hayvan Hakları Federasyonu. (2024)b. HAYTAP Hayvan Hakları Federasyonu Rapor ve Çözüm Önerileri. <https://www.haytap.org/tr/haytap-hayvan-haklari-federasyonu-rapor-ve-cozum-onerileri-31-05-2024#galeri-1>
- Kavak Ekmekçi, D. (2022). Petshoplarda evcil hayvan satışı durdu. <https://www.24saatgazetesi.com/petshoplarda-evcil-hayvan-satisi-durdu>
- Kılıç, S. (2015). Modern toplumda hayvan hakları üzerine felsefi bir yaklaşım. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 6 (22): 91-121.
- Kotzman, (2023). Sentience and intrinsic worth as a pluralist foundation for fundamental animal rights. Oxford Journal of Legal Studies, 43 (2): 405-428.

- Kuralay, Y. & Gul Khan, N. (2023). Peter Singer's new ethics. Actual problems of world philosophy-Proceeding of the IV International Scientific-theoretical Conference, February 16-17, pp.330-335, Astana. <https://dspace.enu.kz/bitstream/handle/enu/10354/Merged20231027170347.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Lau, A. (2020). A country without stray dogs. <https://www.linkedin.com/pulse/country-without-stray-dogs-andy-lau>
- Merkit, N. (2022). Modern batı felsefesinde hayvanın ahlaki ve hukuki statüsü: Descartes versus Bentham. *Temaşa Felsefe Dergisi*, Sayı: 18, ss. 186-203.
- Mukarjee, M. (1997). Increased concern for animals, among scientists as well as the public, is changing the ways in which animals are used for research and safety testing. *Scientific American*, 276 (2): 86-93.
- Özcan, S. (2023). Felsefi temelleri bakımından iki farklı hak anlayışı: Mill ve Kuçuradi'nin düşüncesinde hak kavramı. *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 16 (2):1-34.
- Özgirgin Vardar, S. & Şen, M. S. (2024). Çevre hakkının insan hakları kapsamında değerlendirilmesi ve Türkiye'de çevre hakkına dair deneyimin incelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 11 (3): 1-33.
- Paccagnella, A. F. & Marchetto, P. B. (2019). Animal welfare versus animal abolitionism: a comparison of the theories by Peter Singer and Tom Regan and their influence on the Brazilian Federal Constitution. *Revista de Direitos e Garantias Fundamentais*, 20 (2): 251-270.
- PETA-People For The Ethical Treatment of Animals (2024). What do you mean by "animal rights"? <https://www.peta.org/about-peta/faq/what-do-you-mean-by-animal-rights/>
- Rollin, B.E. (1983). The Legal and Moral Bases of Animal Rights. In: Miller, H.B., Williams, W.H. (eds) *Ethics and Animals. Contemporary Issues in Biomedicine, Ethics, and Society*. Humana Press, Clifton, New Jersey, USA, pp. 103-118.

- Scarre, G. (1996). *Utilitarianism*. London and New York: Routledge.
- Schumann, M. (2021). For the sake of morality and civilization: The buddhist animal protection movement in republican China. *Twentieth-Century China*, 46(1), 22-40.
- Sunstein, C. R. (2003). The Rights of Animals. *The University of Chicago Law Review*, 70 (1): 387-401.
- TBMM (2019). Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/bf3952a4-6443-4543-9a8d-535031122eb5>
- Tekin, D. (2024). Faydacılık (utilitarianism) anlayışı temelinde hayvanların ceza hukuku yoluyla korunması: 7332 Sayılı Kanun'un getirdikleri. N. Z. Kaman ve D. Tekin (Ed.), *T.C. Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Sempozyumu 26-28 Nisan: Suç Genel Teorisi ve Ceza Adaleti Bağlamında Güncel Mevzuat Değişikliklerine İlişkin Değerlendirmeler Tam Metin Bildiri Kitabı*, İstanbul.
- TRT Haber (2024). 2022'den bu yana 4 bin 269 köpek saldırısı kayıtlara geçti. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/2022den-bu-yana-4-bin-269-kopek-saldirisi-kayitlara-gecti-869658.html>
- Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı/Tarım ve Balıkçılık Bakanlığı Yayını (2011). Hayvan hakları, hayvanların korunması ve refahı. Ankara.
- Walker, M., Díez-León, M. & Mason, G. (2014). Animal welfare science: Recent publication trends and future research priorities. *International Journal of Comparative Psychology*, 27 (1): 80-100.
- Dünya Hayvanları Koruma Resmi Websitesi. What is the difference between animal rights and animal welfare? <https://www.worldanimalprotection.ca/blogs/what-is-the-difference-between-animal-rights-and-animal-welfare/>

5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5199&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5nkara>.

EXTENDED ABSTRACT

Humans are equipped with certain abilities that make them different from other living beings. Although the ability to reason and think makes humans different from other living beings, they do not require them to behave in a utilitarian manner towards other living beings. Unfortunately, humans do not describe living beings other than themselves as sentient beings that feel pain, but merely as objects that can be bought and sold and that must be owned. For this reason, animals are not valued because they are alive, but only to the extent that they are useful to humans.

Pets bought as gifts with great dreams can easily be left on the streets when this enthusiasm is over. The increasing number of stray animals is later seen as a threat to society. Instead of finding a solution to the problem that humans have actually caused, they put the blame on innocent street animals that have no language and cannot defend themselves. Without forgetting that stray animals are living beings, they should also be shown mercy. It should not be ignored that living beings that are taken for children's entertainment and then cruelly left on the streets also have feelings. However, the fact that stray animals continue their lives safely in common living spaces with people does not require them to roam uncontrolled, unsterilized and unvaccinated. Local governments should fulfill their duties without fail and take the necessary precautions against possible negative situations that may occur between stray animals and people. If stray animals are adopted instead of being released back into the environment they were taken in after being vaccinated and neutered, it will be possible to prevent both their uncontrolled reproduction and their becoming a health hazard. Those who cannot be adopted can continue their lives in state-supported modern shelters. For this reason, the Animal Protection Law No. 5199 should be reviewed and updated with a special regulation and made more comprehensive. With this regulation, first of all, it can be implemented as a first step to stop and ban the sale of all kinds of animals in pet shops and only allow the trade of food and other items necessary for pets in these shops. Pets that will be thrown out on the streets may face serious sanctions against their owners. For this reason, it should be mandatory to have an identification card for every adopted animal. Because this way, it will be easy to determine who owns a pet that is cruelly left on the streets. The situation of animal shelters should also be addressed within the framework of a new law, and modern shelters that are at the same standards as civilized countries,

where animals can live their lives safely and be adopted, are of great importance in solving the problems. At this point, shelters can be brought into compliance with the standards by receiving the support of civil society organizations and volunteer citizens. With these practices, animal-related epidemics and increasing stray dog attacks can be prevented. Dog attacks, which have been a topic of discussion in the political arena in Turkey in recent years, are causing unrest in society, and news about this issue is kept on the agenda. The relatives of citizens who lost their lives or were injured in dog attacks rightfully demand that urgent measures be taken. With the new regulations to be made in the law, the way and method for stray animals to live their lives in prosperity in modern shelters instead of roaming the streets should be urgently established on a legal basis.

Violence against all kinds of animals, not just domestic ones, should be prevented with more deterrent sanctions. Although strict laws and deterrent punishments are of course effective to a certain extent, it is clear that educating the society will produce more effective results. In this context, first of all, informing about animal behavior, animal law, pets and adoption, shelters, animal health and other related issues with the support of universities and other educational institutions and with the help of experts can contribute to increasing social awareness. Animals that are not neutered or vaccinated are likely to reproduce naturally and become a problem on the streets. It is necessary to prevent dogs from breeding uncontrollably, without forgetting that they may pose various risks to society. Public administrators and members of society being informed and educated about stray animals will contribute to more effective and efficient results. In this study, the situation of stray animals in the context of animal rights will be discussed within the framework of different countries' approaches to this issue.